

505-1982

Stichting Cultuurfonds
van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Jaarverslag 1987

alsmede het artikel: 'Gemeenten en archeologie' door drs. J. G. M. Kistemaker, stadsarcheoloog in Delft.

Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Jaarverslag 1987

alsmede het artikel: 'Gemeenten en archeologie' door drs. J. G. M. Kistemaker, stadsarcheoloog in Delft.

Index behandelde onderwerpen

Ontmoetingsproject muziekscholen	5
Premietoekenning werkstukken	6
Zilver in gemeentelijk bezit	6
Boek met tekeningen van generaal De Howen	6
Project 'onderzoek naar het functioneren van vriendenverenigingen van musea'	7
Stimuleren gemeentelijk beeldende kunstbeleid	7
Catalogus over de schutterij in Holland 1580-1680	7
Opzet landelijk bureau voor de kunstuitleen	8
Project Jeugdcultuur NU	8
Landelijke manifestatie Open Monumentendag	8
Symposium de Hollandse stad in de dertiende eeuw	8
Educatief programma Djazzex	8
Handboek voor de lokale en regionale geschiedbeoefening	9
Dissertatie over topografische kaarten en stadsplattegronden	9
Project 'De Kunstbus'	9
Andere thema's	9

**Samenstelling van het bestuur van de stichting
in het verslagjaar 1987**

Mr. F. G. A. Huber,
oud-burgemeester van Goes, voorzitter

Drs. J. Riezenkamp,
directeur-generaal culturele zaken van het
Ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur,
vice-voorzitter (tot eind oktober 1987)

M. A. van der Have,
oud-burgemeester van Leiderdorp

W. C. Hillenaar,
burgemeester van Boxmeer

Mevrouw A. Th. de Leeuw-Mertens,
burgemeester van Eemnes

Mr. H. W. Pannekoek,
burgemeester van Wisch

Dr. G. J. van der Top,
directeur van de Vereniging
van Nederlandse Gemeenten

Mr. N. M. Heijstek,
hoofd personeelszaken van de
NV Bank voor Nederlandsche Gemeenten,
secretaris

P. B. Bouman,
medewerker directiesecretariaat van de
NV Bank voor Nederlandsche Gemeenten,
tweede secretaris

Secretariaat:
Koninginnegracht 2
2514 AA 's-Gravenhage
telefoon (070) 48 39 91

Verslag over het jaar 1987

van de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten

Algemeen

De NV Bank voor Nederlandsche Gemeenten heeft in 1964, ter gelegenheid van haar 50-jarig bestaan, de Stichting Cultuurfonds in het leven geroepen.

De Stichting heeft tot doel de kennis van de gemeentelijke activiteiten op het gebied van cultuur en wetenschap te verdiepen en te verbreden en de gemeentelijke activiteiten op dit gebied te bevorderen.

Naast het ontplooiën van eigen initiatieven stimuleert het bestuur in het kader van zijn statutaire opdracht culturele en wetenschappelijke initiatieven die ten minste:

- van gemeentelijke aard zijn, dan wel door een gemeente financieel of bestuurlijk worden ondersteund;
- een uniek, bijzonder of experimenteel karakter dragen;
- bij voorkeur van meer dan strikt lokaal belang zijn;
- zodanig financieel zijn opgezet dat een bijdrage van het Cultuurfonds gerechtvaardigd is.

Bestuur

Voorzitter en vice-voorzitter worden door de Bank voor Nederlandsche Gemeenten benoemd; de Vereniging van Nederlandse Gemeenten benoemt de vijf overige bestuursleden. Het bestuur van de Stichting voorziet in overleg met de Vereniging in het secretariaat.

Aan het eind van het verslagjaar waren de heren Van der Have, Huber en Pannekoek aftredend. De heren Van der Have en Pannekoek werden door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten herbenoemd.

De heer Huber is door de Bank voor Nederlandsche Gemeenten herbenoemd tot einde 1988, in verband met het in dat jaar bereiken van de statutaire leeftijd. De heer Riezenkamp heeft in de loop van het verslagjaar zijn vice-voorzitterschap neergelegd. De directie heeft deze vacature vervuld

door met ingang van 1 januari 1988 de heer jhr. mr. L. M. Michiels van Kessenich, secretaris-generaal van het Ministerie van financiën, te benoemen. 5

Ontmoetingsproject muziekscholen

Reeds vele jaren organiseert de Stichting muziek-ontmoetingen voor leerlingen van onder rijks-toezicht werkende muziekscholen welke scholen een sterk gemeentelijk aspect hebben, omdat zij voor hun inkomsten grotendeels zijn aangewezen op gemeentelijke subsidie. Voor het project 1986/1987 werd als eerste discipline het strijkorkest aangewezen.

De commissie was van oordeel dat de ontwikkeling van de strijkers van groot belang is voor het ensemble. Een project voor strijkorkesten kan daarvoor een stimulans zijn. Omdat het in sommige regio's niet mogelijk leek een voldoende aantal strijkorkesten te formeren voor de regionale ontmoeting, bestond – uitsluitend indien het aantal strijkorkesten te gering was – de mogelijkheid met een ander ensemble deel te nemen. Als tweede discipline koos de begeleidingscommissie het renaissance- of barokensemble.

In de eerste maanden van 1987 werden regionale ontmoetingsdagen georganiseerd in achtereenvolgens Bergen op Zoom, Tegelen, Zutphen, Dordrecht, Amsterdam, en Heerenveen. In totaal werd door 32 orkesten, geformeerd uit leerlingen van ongeveer 50 scholen, gespeeld. Het strijkersensemble van het Intergemeentelijk Instituut voor Kunstzinnige Vorming Land van Cuyk, het strijkorkest van de Vrije Akademie de Koornmarkt te Delft, het barokorkest van de Eindhovense Muziekschool, het strijkorkest van de Tilburgse Muziekschool en een interscholair strijkorkest van de Drentse muziekscholen te Assen, Coevorden, Emmen, Hoogeveen en Meppel werden uitgenodigd voor de landelijke ontmoeting. Voorts werden uitgenodigd het blokfluitensemble van de Streekmuziekschool Zuid-Oost Veluwe te Dieren en het ensemble middeleeuwen/renaissance van de

6 Stedelijke Muziekschool te Groningen als vertegenwoordigers van de tweede discipline.

De landelijke manifestatie werd gehouden op 13 juni 1987 in de Arnold Schönbergzaal van het Koninklijk Conservatorium te 's-Gravenhage.

De internationale jury bestaande uit Johannes Read (Bondsrepubliek Duitsland), voorzitter, Clemens Quatacker (België) en Jaring Walta (Nederland) wees in de categorie 'strijkorkesten' het strijkorkest van de Vrije Akademie De Koornmarkt te Delft als beste ensemble aan.

In de categorie 'renaissance- of barokensembles' eindigden het blokfluitensemble van de Streekmuziekschool Zuid-Oost Veluwe te Dieren en het ensemble middeleeuwen/renaissance van de Stedelijke Muziekschool te Groningen ex aequo op de eerste plaats.

De door NCRV beschikbaar gestelde trofee ging naar het ensemble middeleeuwen/renaissance van de Stedelijke Muziekschool te Groningen, dat volgens de jury het beste ensemble van de dag was. De prijzen werden uitgereikt door de heer mr. dr. A. J. E. Havermans, burgemeester van de gemeente 's-Gravenhage.

Premietoekenning werkstukken

Vanaf 1977 heeft de Stichting Cultuurfonds jaarlijks, ter bevordering van studies van algemeen belang voor het gemeentewezen, de gelegenheid opengesteld tot het verkrijgen van een premie voor wetenschappelijke werkstukken, welke het resultaat zijn van deze studies.

Door het publiceren van de gepremieerde scripties in een reeks, welke thans 28 boekjes omvat, hoopt het bestuur belangrijk geachte werkstukken op gemeentelijk terrein aan de directe vergetelheid te onttrekken.

Op advies van de daartoe benoemde beoordelingscommissie, bestaande uit de heren prof. dr. P. B. Boorsma, voorzitter, prof. dr. H. A. Brasz en drs. J. Reehorst, is in het verslagjaar besloten een premie toe te kennen aan de heer B. A. P. M. Achterbergh

voor zijn scriptie *De leefmilieuverordening*, aan de heer I. P. de Groot voor zijn inzending *Kan een gemeente failliet worden verklaard?* en aan de heer A. G. H. J. de Jong voor zijn werkstuk *Gemeentelijke eigen inkomsten en herindeling*.

Tijdens een feestelijke samenkomst op 5 juni 1987 werden de premies overhandigd. Zoals gebruikelijk is aan alle colleges van burgemeester en wethouders een gratis exemplaar van deze boekjes aangeboden. De boekjes zijn te koop bij de Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Ook in 1988 worden inzendingen tegemoet gezien. Circulaires met de voorwaarden voor premietoekenning zijn verkrijgbaar bij het secretariaat.

Zilver in gemeentelijk bezit

Het bestuur is verheugd te kunnen meedelen dat een geschikte kandidaat bereid is gevonden de inventariserende werkzaamheden op dit gebied in Limburg voort te zetten. Aangenomen mag worden dat het afronden van de inventarisatie nog enige tijd in beslag zal nemen, waarna een aanvang kan worden gemaakt met het beschrijven en catalogiseren.

Boek met tekeningen van generaal De Howen (1774 - 1848)

De beschrijving van de door generaal De Howen van en in Nederlandse en Duitse steden en dorpen gemaakte tekeningen, werd in het verslagjaar nagenoeg afgerond. De auteur hoopt medio 1988 gereed te kunnen zijn met een uitvoerige biografie en met de hoofdstukken waarin onder andere De Howen tegen de achtergrond van zijn tijd en als kunstenaar zal worden belicht.

Project 'onderzoek naar het functioneren van vriendenverenigingen van musea'

Op initiatief van de Nederlandse Federatie van Vrienden van Musea is in 1987 gestart met een onderzoek onder ruim 300 vriendenverenigingen. Doel van het onderzoek is een beeld te krijgen van de verschillende aspecten van het functioneren van deze verenigingen. De resultaten van dit onderzoek zullen in een rapport verwerkt worden en van praktisch nut kunnen zijn voor bestaande vriendenverenigingen, alsmede een stimulans tot de oprichting van nieuwe vriendenverenigingen van musea.

Voor het inventariserende onderzoek stelde het Cultuurfonds een bedrag beschikbaar; afhankelijk van het resultaat zal bekeken worden of tot publikatie dient te worden overgegaan.

Stimuleren gemeentelijk beeldende kunstbeleid

Naar aanleiding van de opheffing van de Beeldende Kunstenaars Regeling per 1 januari 1987, alsmede de beëindiging van de overgangsregeling per 1 juli in dat jaar, heeft het Cultuurfonds activiteiten in gang gezet om te trachten de gemeenten te stimuleren ook ná het BKR-tijdperk de beeldende kunst een wezenlijke plaats te geven in het gemeentelijk beleid.

De gemeentebesturen zullen immers veelal genoodzaakt zijn in overleg met de provincies een nieuw beleid te ontwikkelen en dienen een aantal voorzieningen te treffen ten aanzien van onder andere het opdrachtenbeleid, de atelierhuur, bijdragen in de noodzakelijke kosten van beroepsuitoefening en de verwerving van kunst via de artotheken.

Tevens zal als gevolg van de verschuiving in de taak – en positie van gemeente-ambtenaren voor kunst en cultuur – van sociaal beleid naar kunstbeleid – een aanpassing moeten plaatsvinden in het kader van scholing en vorming.

Ten einde voor deze problematiek landelijk aandacht te vragen werd op 17 juni 1987 een symposium gehouden met als thema 'een goed kunstbeleid is ook een goed kunstenaarsbeleid'. Voor zo'n tweehonderd deelnemers uit de kring van provincie- en gemeentebestuurders, vertegenwoordigers van de provinciale en gemeentelijke culturele raden en uit de BKR-commissies, werden, onder voorzitterschap van de heer drs. H. J. Viersen, voorzitter van de Raad voor de Kunst, inleidingen gehouden door de heren mr. drs. L. C. Brinkman, minister van WVC, M. J. Haks, oud-gedeputeerde voor cultuur van de provincie Noord-Holland, dr. J. C. Dona, wethouder van 's-Hertogenbosch en jhr. mr. G. F. Boreel, directeur van Centraal Beheer Apeldoorn. Pierre Janssen belichtte in samenspraak met de Haarlemse kunstenaar Marinus Fuit, de positie van de beeldende kunstenaar in en na het BKR-tijdperk. Een speciaal hiervoor in het leven geroepen werkgroep houdt zich bezig met het geven van een nadere inhoud aan het stimuleren van het gemeentelijk kunstbeleid en heeft onder andere plannen ontwikkeld voor de inventarisatie van gemeentelijke representatiegeschenken en voor de vervaardiging van een boek over straatmeubilair.

Catalogus over de schutterij in Holland 1580 - 1680

Besloten werd een bedrag beschikbaar te stellen voor de publikatie van het boek *Schutters in Holland, kracht en zenuwen van de stad*, dat als een omvangrijke catalogus is uitgegeven ter gelegenheid van de expositie van schuttersstukken van 11 mei tot en met 17 juli 1988, in het kader van het 75-jarig jubileum van het Frans Halsmuseum. In het catalogusboek komt een thema uit de Nederlandse geschiedenis en kunstgeschiedenis naar voren dat in de laatste vijftig jaar geheel buiten de aandacht is gebleven. Ondanks het feit dat een groot aantal Nederlandse steden beschikt over realia (schuttersstukken, -zilver, -wapens, -archivalia) zijn deze nooit in een samenhangende

8 context getoond, laat staan inhoudelijk becommentarieerd.

Een van de belangrijkste aspecten van boek en expositie is, dat voor het eerst een duidelijk inzicht is ontstaan in het totale aanbod van stedelijk bezit van voorwerpen op het gebied van de 17e-eeuwse schutterijen.

Opzet landelijk bureau voor de kunstuitleen

Het bestuur stelde zich positief op ten aanzien van het verzoek van de Vereniging Overleg van Artotheken (VOA) om een bedrag beschikbaar te stellen voor het oprichten en vormgeven van een landelijk bureau kunstuitleeninstellingen dat met name de uitleen/verkoop van kunst aan de diverse overheden en het bedrijfsleven ter hand kan nemen. Daarnaast kan het bureau ook haar diensten ter beschikking stellen bij advisering van de overheid en het bedrijfsleven over aankopen van kunstwerken en het verlenen van opdrachten. Het ligt in de bedoeling dat dit landelijke bureau zich in 1988 en verdere jaren zelf zal kunnen bekostigen door directe ondersteuning van de leden en door het opzetten van projecten en activiteiten die zich zelf financieren.

Project Jeugdcultuur NU

De Stichting Centrum voor jeugdwerk in Zuid-Holland 'Janzeuven' ondersteunt door middel van sociaal culturele en kunstzinnige activiteiten al veertig jaar het jeugdwerk in deze provincie. Ter gelegenheid van dit jubileum heeft de Stichting het initiatief genomen tot een reeks van activiteiten rond het thema jeugdcultuur NU in de tweede helft van het jaar 1987.

Het bestuur van het Cultuurfonds stelde een bijdrage beschikbaar voor dit project waardoor de jeugd op zes plaatsen, verspreid over de provincie Zuid-Holland, kennis kon nemen van theatervoorstellingen en enkele open podiumactiviteiten. Op

deze wijze kan een begin worden gemaakt met cultuuraanbod in het jeugd- en jongerenwerk.

Landelijke manifestatie Open Monumentendag

Het Cultuurfonds heeft de betrokkenheid met de Open Monumentendag op 12 september 1987 tot uitdrukking gebracht door de kosten van het uitgeven en distribueren van de maandberichten voor rekening van het fonds te nemen. Deze maandberichten vervulden in de communicatie tussen de landelijke stichting, de plaatselijke comités, de pers en de verschillende betrokken organisaties op landelijk en regionaal niveau een belangrijke rol en – zo formuleerde de Stichting Open Monumentendag in hun dankbrief – 'hebben er zonder twijfel toe bijgedragen dat de eerste Open Monumentendag zo uitstekend verliep'.

Symposium de Hollandse stad in de dertiende eeuw

Op verzoek van de Stichting 'Comité Oud Muiderberg' is een financiële bijdrage verstrekt aan de organisatie van een symposium en de publikatie van een symposiumboek in de reeks van de zogenaamde Muiderberg symposia. Het symposium werd voor de vierde maal georganiseerd en omvatte negen inleidingen over niet eerder gepubliceerde onderwerpen met betrekking tot de stedengeschiedenis en stadsvorming.

Educatief programma Djazzex

Als blijk van waardering voor de activiteiten van Djazzex, Modern Jazz Dance Company, te 's-Gravenhage, werd besloten een eenmalige subsidie beschikbaar te stellen voor de post reclamemateriaal/-drukkerij ten behoeve van de produktiekosten educatief programma. Djazzex heeft een culturele waarde door het

presenteren van een totaal nieuwe dansvorm, maar ook een economische waarde. De groep werkt namelijk met werkloze dansers, allen opgeleid aan één van de dansacademies in Nederland. Men brengt naast avondvullende produkties ook educatieve programma's op basis- en middelbare scholen.

Handboek voor de lokale en regionale geschiedbeoefening

De al enige jaren bestaande contacten met de Stichting voor Historisch Onderzoek te 's-Gravenhage, inzake de mogelijke uitgave van een handboek voor de lokale en regionale geschiedbeoefening, hebben in het verslagjaar geleid tot het beschikbaar stellen van een subsidie voor de aanstelling van de redactiesecretaris, die gedurende drie jaar werkzaamheden zal verrichten ten behoeve van de totstandkoming van zes cahiers, welke een belangrijk onderdeel van genoemd handboek zullen vormen. Deze cahiers, die de periode vanaf circa 1600 tot heden behandelen, behelzen de volgende onderwerpen:

- strafrecht/criminaliteitsgeschiedenis;
- belasting/fiscaliteitsgeschiedenis;
- nederzettingsgeschiedenis van het platteland;
- stadsgeschiedenis;
- cultuurgeschiedenis, onder te verdelen in
 - a. materiële cultuur en
 - b. onderwijs;
- lagere rechtskringen.

Elk cahier wordt onderverdeeld in een handboekgedeelte (dat wil zeggen wetenschappelijke inleiding) en een handwijzergedeelte (het bronmateriaal en de bewaarplaatsen daarvan).

Bij gebleken succes en behoefte zou de serie met enkele cahiers kunnen worden uitgebreid.

Het bestuur heeft inmiddels met vreugde kennis genomen van het besluit van de directie van de NV Bank voor Nederlandsche Gemeenten om dit

project, los van de jaarlijkse donatie, te financieren in het kader van het 75-jarig bestaan van de bank in 1989.

Dissertatie over topografische kaarten en stadsplattegronden

Besloten werd een bijdrage beschikbaar te stellen in de kosten van de vervaardiging van een handelseditie van het proefschrift over topografische militaire kaarten en stadsplattegronden van Nederland, 1579-1795, van de hand van drs. F. W. J. Scholten. Het proefschrift ontsluit een groot aantal handschriftkaarten en -plattegronden en geeft een beschrijving van de diverse factoren die bij de vervaardiging een rol speelden. Over het ontstaan van de militaire plattegronden van Nederlandse steden is tot heden geen systematisch onderzoek verricht, zodat deze dissertatie derhalve een lacune opvult. Hierdoor zal van deze belangrijke bron voor het onderzoek naar de ontwikkeling en de structuur van Nederlandse steden een intensiever en meer verantwoord gebruik kunnen worden gemaakt.

Project 'De Kunstbus'

Een subsidie werd verstrekt ten behoeve van het project 'De Kunstbus'. Het plan voorziet op een andere dan tot nu toe gebruikelijke wijze in een voorziening die binnen het plaatselijke bibliotheekwerk mensen de mogelijkheid geeft om daadwerkelijk met kunst in aanraking te komen. De Kunstbus is een speciaal voor het lenen van beeldende kunst ingerichte bus die een negental plaatsen in Drenthe aandoet. Inwoners van Drenthe kunnen zo dicht bij huis kunst lenen.

Andere thema's

Ook in dit verslagjaar werden vele verzoeken om financiële steun voorgelegd die niet gehonoreerd

10 konden worden omdat de activiteiten geen of onvoldoende relatie hadden met de gemeentelijke culturele sfeer in algemene zin.

De verantwoording van de diverse incidentele steunverleningen, welke hun financiële beslag in de volgende jaren zullen krijgen, is mede opgenomen onder het hoofdstuk Projecten (bladzijde 14 en 15).

Het bestuur wil op deze plaats zijn erkentelijkheid betuigen aan de vrijwilligers die als commissieleden of als adviseurs het werk van de Stichting ondersteunen.

Een bijzonder woord van dank voor hun financiële en materiële steun gaat daarbij naar de directie van de N.V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

Balans per 31 december 1987

12 Activa		31-12-1986
N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten:		
– depositorekening	f 450.000,—	f 450.000,—
– rekening-courant	32.368,—	6.693,—
Te vorderen interest	1.606,—	2.106,—
Debiteuren	—	34.468,—
	<u>f 483.974,—</u>	<u>f 493.267,—</u>

Rekening van baten en lasten over 1987

		1986
Kosten diverse projecten	f 358.550,—	f 262.537,—
Algemene kosten	47.129,—	47.869,—
	<u>f 405.679,—</u>	<u>f 310.406,—</u>

Passiva		31-12-1986
Vermogen	<i>f</i> 47.990,—	<i>f</i> 79.758,—
Voorziening projecten	434.204,—	348.077,—
Crediteuren	1.780,—	65.432,—
	<u><i>f</i> 483.974,—</u>	<u><i>f</i> 493.267,—</u>

		1986
Bijdrage N. V. Bank voor Nederlandsche Gemeenten	<i>f</i> 335.000,—	<i>f</i> 200.000,—
Interest depositorekening	21.704,—	20.165,—
Interest rekening-courant	1.600,—	1.424,—
Vrijgevallen voorziening projecten	14.455,—	35.955,—
Opbrengst verkoop boekwerken	1.152,—	9.774,—
Nadelig saldo	31.768,—	43.088,—
	<u><i>f</i> 405.679,—</u>	<u><i>f</i> 310.406,—</u>

Projecten

Projectnaam	Voorziening 31-12-1986	Uitgaven 1987
Ontmoetingen leerlingen muziekscholen	f 83.695,60	f 49.750,53
Premietoekenning werkstukken	80.000,—	51.815,43
Zilver in gemeentelijk bezit	39.500,—	867,12
Gemeentelijke sociaal-culturele statistiek	6.000,—	—,—
Incidentele steunverleningen		
In 1986 reeds bekende projecten:		
Restauratie collegezaal Thorbecke	8.000,—	—,—
Boek met tekeningen generaal De Howen	17.450,—	—,—
Historische vestingwerken Noord-Brabant	2.500,—	—,—
Historische vestingwerken Limburg	2.500,—	—,—
Elektriciteitsmuseum	5.000,—	—,—
Gem. uitgaven muziekscholen en amateuristische kunstbeoefening	8.000,—	—,—
Nederlands beraad Culturele Centra	7.000,—	—,—
Jubileumtentoonstelling VNG (Museum)	65.000,—	65.000,—
Lokale uitgaven voor muziekscholen	7.931,35	—,—
Natuur en Cultuur van het Zeeuws Steunpunt	14.500,—	10.000,—
Stichting Jong Muziektalent Nederland	1.000,—	477,—
Nieuwe projecten:		
Holland in de 13e eeuw	—,—	3.500,—
Topografische militaire kaarten en stadsplattegronden	—,—	—,—
Schutterij in Holland	—,—	—,—
Kunstbus	—,—	—,—
Djazzex	—,—	1.500,—
Project Jeugdcultuur NU	—,—	5.000,—
Onderzoek functioneren vriendenverenigingen van musea	—,—	3.500,—
Dotatie Vereniging Overleg Artoteken	—,—	4.000,—
Maandberichten Open Monumentendag 1987	—,—	19.000,—
Beoefening van de lokale en regionale geschiedenis	—,—	30.903,59
Stimuleren gemeentelijk beeldende kunstbeleid	—,—	12.654,75
	<hr/> <hr/> f 348.076,95	<hr/> <hr/> f 257.968,42

Dotatie/aanpassing voorziening	Stand 31-12-1987
50.000,—	f 83.945,07
55.000,—	83.184,57
—,—	38.632,88
∕ 6.000,—	—,—
—,—	8.000,—
—,—	17.450,—
—,—	2.500,—
—,—	2.500,—
—,—	5.000,—
—,—	8.000,—
—,—	7.000,—
—,—	—,—
∕ 7.931,35	—,—
—,—	4.500,—
∕ 523,—	—,—
3.500,—	—,—
5.000,—	5.000,—
15.000,—	15.000,—
10.000,—	10.000,—
1.500,—	—,—
5.000,—	—,—
6.750,—	3.250,—
4.000,—	—,—
19.000,—	—,—
133.800,—	102.896,41
50.000,—	37.345,25
<u>f 344.095,65</u>	<u>f 434.204,18</u>

Publikaties

6 Bij het secretariaat zijn de volgende publikaties verkrijgbaar:

Bewoonbaar of onbewoonbaar

(1969) gratis
Samenvatting van een gedachtenwisseling omtrent de problematiek van de verstedelijking van ons land

Ambtsketens van burgemeesters in Nederland

(1979) f 25,20
Mevrouw drs. B. ter Molen-den Outer.

Ontmoetingsproject muziekscholen; een terugblik op het musiceren van 20.000 jongeren

(1981) gratis
Een vraaggesprek door P. B. Bouman met dr. J. Daniskas naar aanleiding van het tienjarig bestaan van het ontmoetingsproject muziekscholen.

Een museum met opzet, met opzet een museum

(1985) f 10,—
Mevrouw M. Tijmes
P. Nieuwboer.

De kunst van het ruilen

(1985) f 10,—
Mevrouw E. Boshart
W. van Brunschot.

Verkrijgbaar bij de Uitgeverij van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, Nassaulaan 12, 2514 JS 's-Gravenhage.

Hoeveel het was... en hoe weinig, drieëndertig notities bij het gemeentelijk cultuurbeleid

(1974) f 13,60
Mr. A. F. Kamp schetst ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Stichting Gemeentelijk Cultuurfonds in zijn notities een beeld van de ontwikkeling van de culturele taak van de gemeente.

Recallrecht in het licht van de representatie¹⁾

(1978) f 13,40
A. C. P. van den Broek.

Enige privaatrechtelijke aspecten van de gemeentelijke onroerend-goedbelastingen¹⁾

(1978) f 13,40
J. P. Kruimel.

De inrichting van de gemeentebegroting¹⁾

(1979) f 13,40
G. J. Bakker.

Complementair bestuur en planning¹⁾

(1979) f 18,50
F. M. J. Hendrickx.

Besluitvormingsprocedures bij de stadsvernieuwing¹⁾

(1979) f 23,70
F. A. M. van der Ham.

Woningdifferentiatie en stadsvernieuwing in Amsterdam¹⁾

(1979) f 18,50
H. Q. Meijer.

Wonen tussen wal en schip. Het woonschip, een aanvaardbare woonvorm?¹⁾

(1980) f 18,50
H. van der Logt-Ebberink.

Onroerend-goedbelastingen¹⁾

(1981) f 18,50
W. M. Bots
A. G. P. M. Maas.

Deeltijdarbeid:

een probleem voor de organisatie?¹⁾ (1981) f 18,50

L. J. van der Have
R. A. van Mill
G. K. W. F. de Vaynes van Brakell Buys.

¹⁾ Door de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten gepremieerde en gepubliceerde scriptie.

Schadevergoeding ter zake van een beschikking¹⁾ (1981) <i>f</i> 18,50 W. J. A. Vellekoop.	De gemeentelijke grondexploitatie¹⁾ (1985) <i>f</i> 18,50 J. H. A. A. Prins.
Iedereen kan met stenen gooien¹⁾ (1982) <i>f</i> 13,40 G. J. de Vries.	Machine of machinatie? De reorganisatie van het binnenlands bestuur, 1969-1983¹⁾ (1985) <i>f</i> 18,50 P. W. Tops.
Specifieke uitkeringen en de financiële zelfstandigheid van de gemeenten¹⁾ (1982) <i>f</i> 13,40 J. L. M. van Wesemael.	Driehoeksoverleg: noodzakelijk forum voor een evenwichtig politie-beleid¹⁾ (1986) <i>f</i> 13,40 H. F. M. Bouwmeister.
Het karakter van openbaarheid¹⁾ (1983) <i>f</i> 13,40 F. Suurmond.	Gemeentelijke woningbedrijven: opheffen of handhaven – een politieke keuze¹⁾ (1986) <i>f</i> 18,50 P. J. Nagel.
Het bestemmingsplan van de zones van de Wet geluidhinder¹⁾ (1983) <i>f</i> 13,40 A. B. Dalmijn.	Gemeentelijke autonomie: woorden maar geen daden?¹⁾ (1986) <i>f</i> 18,50 S. Poels.
Raadhuis-spreuken (1983) <i>f</i> 36,— Spreuken en bouwopdrachten van Nederlandse raadhuisen verzameld en bewerkt door mr. H. E. Phaff.	Gemeentegrenzen in Nederland, een verkenning met aanbevelingen voor beleid¹⁾ (1986) <i>f</i> 18,50 F. T. H. Stein.
De groene stad (1984) <i>f</i> 51,— Een historische studie over de groenvoorziening in de Nederlandse stad door Maurits van Rooijen.	De Wet gemeenschappelijke regelingen: een oplossing voor de regionale problematiek?¹⁾ (1986) <i>f</i> 18,50 K. I. van der Top.
De provinciale aanwijzing¹⁾ (1984) <i>f</i> 18,50 N. Rigter.	De leefmilieuverordening¹⁾ (1987) <i>f</i> 18,50 B. A. P. M. Achterbergh.
Onderzoek in het gemeentelijk spanningsveld; case: de gereguleerde sport in Zwolle¹⁾ (1984) <i>f</i> 18,50 A. J. Ham.	Kan een gemeente failliet worden verklaard?¹⁾ (1987) <i>f</i> 18,50 I. P. de Groot.
Flexibiliteit van uitgaven en de gemeentelijke bezuinigingsstrategieën¹⁾ (1984) <i>f</i> 18,50 G. Willering.	Gemeentelijke eigen inkomsten en herindeling¹⁾ (1987) <i>f</i> 18,50 A. G. H. J. de Jong.
Globaal bestemmingsplan en objectieve begrenzing¹⁾ (1985) <i>f</i> 13,40 J. J. Driessen.	

¹⁾ Door de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandse Gemeenten gepremieerde en gepubliceerde scriptie.

18 De volgende uitgaven werden door de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten financieel gesteund:

Technieken in de beeldende kunst (1971)
Uitgave Stichting kunst en bedrijf.

Het rijkskamergerecht en de Nederlanden (1972)
door dr. P. L. Nève
Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. BV te Assen.

Het dagboek van de burgemeesterszoon Willem Jansz Verwer (1973)
Uitgave gemeente Haarlem.

Van stads- en plattelandsbestuur naar gemeentebestuur (1973)
door mr. M. J. V. A. Kocken
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Sociaal-democratische gemeentepolitiek in katholiek Nijmegen 1894-1927 (1974)
door dr. P. F. Maas
Uitgave drukkerij gebr. Janssen BV te Nijmegen.

Klein geld – grof geld, munten van de Nederlandse steden (1974)
door dr. H. Enno van Gelder
Eigen uitgave.

Monument en samenleving (1975)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Holland op zijn smalst (heruitgave - 1975)
door Victor de Stuers
Uitgave Unieboek BV Bussum.

Dorp in Drenthe (1975)
door Jo Boer
Uitgave Boom Pers Drukkerijen BV te Meppel.

De gemeentelijke uitgaven voor culturele doeleinden (1975)
Eigen uitgave; niet meer verkrijgbaar.

Monument en binnenstad (1976)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

Geschrift en getal (1976)
door dr. S. Hart
Uitgave Historische Vereniging Holland.

Planning van een woonwijk als politieke, administratieve en stedenbouwkundige opgave (1976)
Uitgave SISWO te Amsterdam.

De stadsrekeningen van Zutphen van 1364-1445/46 (3 delen – 1977)
door R. Wartena
Uitgave gemeente-archief Zutphen.

Kunst en omgeving (1977)
Uitgave Stichting kunst en bedrijf.

De burgemeester in deze tijd (1978)
door W. Derksen en H. Roelfsema
Uitgave Nederlands genootschap van burgemeesters.

In 't land van belofte: in de nieuwe stad (1978)
Ideaal en werkelijkheid van de stadsuitleg in de Republiek, 1580-1680, door Ed Taverne
Uitgave Gary Schwartz, Maarssen.

Monument en landelijk gebied (1978)
Uitgave Raad der Europese Gemeenten.

De criminele vonnisboeken van Leiden 1533-1811
door H. M. van der Heuvel (1977-1978)
Uitgave Rijnland, tijdschrift voor sociale genealogie en streekgeschiedenis voor Leiden en omstreken.

Bolwerk der Nederlanden (1979)

door L. J. Morreau

Uitgave Koninklijke van Gorcum & Comp. BV
te Assen.

**De stad Delft, cultuur en maatschappij tot 1572
(I) (1980)²⁾**

Uitgave stedelijk museum Het Prinsenhof, Delft.

**Naar één gemeentewet. Uniformerende
regelingen 1798-1850 voorafgaande aan de
gemeentewet 1851 (1980)**

door mr. B. C. Vis

Uitgave W. E. J. Tjeenk Willink, Zwolle.

**Publikatieplannen voor stadsvernieuwing.
Een studie over de verhouding tussen planning en
recht (1980)**

door F. L. Bussink

Uitgave Samsom BV, Alphen aan den Rijn.

**De Hollandsche bodebus. Inventarisatie van
bodebussen van gemeenten en waterschappen
in Noord- en Zuid-Holland (1980)**

door M. Agterberg

Uitgave in samenwerking met de gemeente
Schipluiden.

Zilver in gemeentelijk bezit, deel Zeeland (1981)

Eigen uitgave (beperkte oplage); niet meer
verkrijgbaar.

**De bodebus in het zuiden. Inventarisatie van
bodebussen van gemeenten, waterschappen en
ambachtsgilden in Zeeland, Noord-Brabant,
Limburg en België (1981)**

door M. Agterberg

Uitgave in samenwerking met de gemeente
Schipluiden.

**De stad Delft, cultuur en maatschappij
van 1572 tot 1667 (II) (1981)³⁾**

Uitgave stedelijk museum Het Prinsenhof, Delft.

Het notariaat in het tweeherig Maastricht (1981)

door dr. A. Fl. Gehlen

Uitgave Koninklijke Van Gorcum & Comp. BV
te Assen.

**Het bodemarchief bedreigd. Archeologie en
planologie in de binnensteden van Nederland
(1981)**

Uitgave Staatsuitgeverij.

Het oud-archief van de gemeente Zutphen

Derde stuk regestenlijst van brieven index,
Deel I en Deel II (1981)

door M. M. Doornink-Hoogenraad en W. Zondervan
Uitgave gemeente-archief Zutphen/De Walburg
Pers.

**Kunst als bouwpartner bij de bouw van het
raadhuis van Amstelveen (1981)**

Uitgave gemeente Amstelveen.

Nummer 'Radiaal' over stedelijk bouwen (1981)

Informatie- en communicatieblad van de
Culturele raad Noord-Holland.

Urban renewal participation experiments (1982)

Studie naar de participatie van de burger aan de
besluitvorming inzake de stadsvernieuwing,

door de Raad der Europese Gemeenten
Uitgave Raad der Europese Gemeenten,
sectie Nederland.

**De bodebus in Gelderland, Utrecht en Overijssel.
Inventarisatie van bodebussen van gemeenten,
waterschappen en ambachtsgilden in Gelderland,
Utrecht en Overijssel (1983)**

door M. Agterberg

Uitgave in samenwerking met de gemeente
Schipluiden.

²⁾ Dit boekwerk is het eerste van een viertal delen omtrent de
geschiedenis van de stad Delft.

³⁾ Dit boekwerk is het tweede van een viertal delen omtrent de
geschiedenis van de stad Delft.

20 **Gemeentelijke uitgaven voor podiumkunsten**
(1983)

Eerste publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Gemeentelijke uitgaven voor openbare bibliotheken (1983)

Tweede publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Bedrijfsmonumenten in het groene hart van Holland (1983)

Een verkenning van monumenten van bedrijf en techniek in Midden-Holland en West-Utrecht
Uitgave Waanders, Zwolle.

De bodebus in het noorden.

Inventarisatie van bodebussen van gemeenten, waterschappen en ambachtsgilden in Groningen, Friesland en Drenthe (1984)

door M. Agterberg
Uitgave in samenwerking met de gemeente Schipluiden.

Gemeentelijke uitgaven voor kunstuitleen (1984)

Derde publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Boekwerk 10 jaar Stichting materiaalfonds voor beeldende kunst (1983)

Deze uitgave heeft tot doel inzicht te verschaffen in de werkwijze en het werkterrein van het Materiaalfonds

Uitgave Stichting materiaalfonds voor beeldende kunst.

Gemeentelijke uitgaven voor monumentenzorg (1985)

Vierde publikatie in de reeks over gemeentelijke uitgaven op het beleidsterrein welzijn
Uitgave Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Met zicht op zee. Tweehonderd jaar bouwen aan badplaatsen in Nederland, België en Duitsland (1985)

Boekje in de reeks Architectuur en stedenbouw, gerealiseerd door de Stichting tijd/ruimte, in het kader van het Nederlands-Belgisch cultureel verdrag en het Nederlands-Duits cultureel verdrag
Uitgave Staatsuitgeverij.

De ideologie van een stadsregering.

Het 18e-eeuwse allegorische decoratieprogramma van het Goese stadhuis (1984)

Uitgave ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van de heemkundige kring De Bevelanden
Het artikel verscheen in Bulletin KNOB '83 (1984) nr. 4

Vandalisme, verveling of verzet? (1985)

Uitgave Tijdschrift Jeugd en samenleving.

Onder regenten. De elite in een Hollandse stad Hoorn 1700-1780 (1985)

door dr. L. Kooijmans
Uitgave Hollandse Historische Reeks.

Met goed fatsoen. De elite in een Hollandse stad Gouda 1700-1780 (1985)

door dr. J. J. de Jong
Uitgave Hollandse Historische Reeks.

Gezeten burgers. De elite in een Hollandse stad Leiden 1700-1780 (1985)

door dr. M. Prak
Uitgave Hollandse Historische Reeks.

Meepraten over de toekomst van de monumentenzorg (1985)

door Nico Nelissen en Ben Verfürden
Uitgave KU Nijmegen en REG Maastricht.

Stadsvernieuwing en economische recessie (1985)

door Ria Hilhorst en Nico Nelissen
Uitgave KU Nijmegen en REG Nijmegen.

Algemeen uitbreidingsplan van Amsterdam

(1985)

Uitgave Amsterdamse raad voor de stedenbouw.

Metamorfose van een winkelstraat (1985)

betreft de reconstructie van de Stationstraat in Oosterwolde, gemeente Ooststellingwerf.

Van voorburg tot triowijk; architectuur en stedenbouw rond 1900 (1985)

door diverse auteurs, onder auspiciën van de werkgroep 'Expositie van voorburg tot triowijk' te Culemborg, uitgegeven met medewerking van het Museum Elisabeth-Weeshuis te Culemborg en het streekarchivariaat Tiel-Buren-Culemborg.

Parkideeën en parkplannen (1986)

Uitgave Nederlandse Vereniging voor Tuin- en landschapsarchitectuur BNT.

Sloop of hergebruik (1986)

Uitgave Landelijk Ondersteuningsinstituut Kuntszinnige Vorming (LOKV).

De stad als museum (1986)

Gezamenlijke uitgave van de Stichting JA Vormgeving te Tilburg en de Stichting Wonen te Amsterdam.

Schutters in Holland, kracht en zenuwen van de stad (1987)

Uitgave Frans Halsmuseum, Haarlem.

Overzicht bijlagen jaarverslag

22 Het bestuur van de Stichting Cultuurfonds van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten heeft de gewoonte bij het jaarverslag een bijlage te voegen, waarin over een onderwerp van algemeen gemeentelijk belang een beschouwing wordt opgenomen van de hand van een ter zake deskundige. Dit jaarverslag gaat vergezeld van een artikel over gemeenten en archeologie, door de heer drs. J. G. M. Kistemaker, stadsarcheoloog in Delft.

Kunstuitleen waarheen?

door drs. J. Walter (1977)

Het muziekonderwijs in Nederland

door dr. J. Daniskas en A. J. M. Smeets (1978)

Kunstzinnige vorming in Nederland

door drs. C. J. Post (1980)

Het veel geroemde en vaak verguisde orkestbestel

door mr. P. van den Bos (1981)

Het Gemeentekrediet van België en zijn cultuurbeleid

door Camille Swinnen (1982)

Ruilen van BKR-werken tussen gemeenten

door drs. J. M. J. G. Zoontjens (1983)

Musea, de traditie van de vernieuwing

door drs. P. J. A. van Mensch (1984)

De gemeente en de beeldende kunst

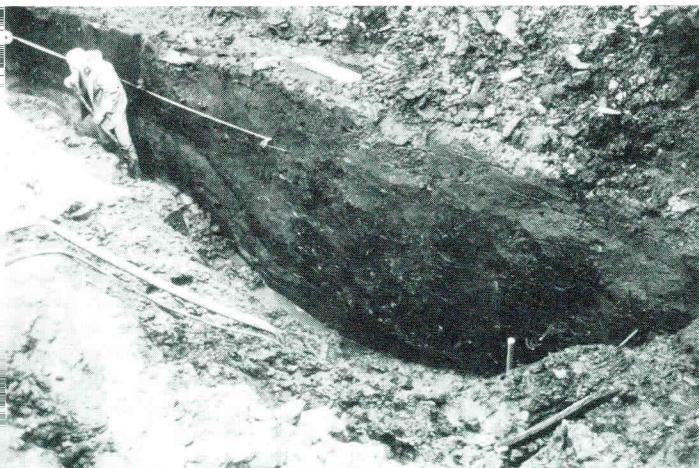
door C. J. de Ronde (1986)

Gemeenten en archeologie

door drs. J. G. M. Kistemaker (1987)

Inleiding

Sinds 1945 is ons land in een snel tempo ingrijpend op de schop gegaan. Er is nog nauwelijks een stukje te vinden waarvoor geen plannen bestaan of plannen niet reeds zijn uitgevoerd. Een groot deel van de Nederlandse bodem wordt omgewoeld om hem geschikt te maken voor de huidige wensen met betrekking tot het grondgebruik. Een natte, slappe ondergrond is echter wel uitermate geschikt voor het bewaren van informatie over hoe in het verleden mens en omgeving met elkaar omgingen. Een archief waar eeuw na eeuw de tekenen van menselijk handelen zijn opgeslagen. Een bodemarchief dat in kwaliteit kan wedijveren met veel beroemde voorbeelden in Griekenland en het Midden-Oosten. Niet om de materiële rijkdom aan tempels en gouden schatten want dat was nu eenmaal onze cultuur niet, maar om de kwaliteit van de gegevens die duidelijk leesbaar in de klei- en veenbodem zijn achter gebleven.

Opgraving op het Heilige Geestkerkhof te Delft, 1983. Een verticale doorsnede door de bodem van Delft waarin bewoners vanaf de Romeinse tijd tot in de middeleeuwen hun sporen hebben achtergelaten.

Zeer intensieve veranderingen van de bodemstructuur geschieden in de verstedelijkte gebieden. Niet

alleen in de uitbreidingen, maar ook in de oude kernen verdwijnen grote delen van het bodemarchief. De opeenstapeling van gegevens over de eigen geschiedenis van het gemeentelijk gebied. Veel essentiële vragen over het ontstaan, de ontwikkeling en het functioneren van dit gebied kunnen daardoor niet meer worden beantwoord omdat het archief niet meer te raadplegen is. Juist bij de huidige bezinning op de planologische ontwikkelingen van de laatste 40 jaar zijn deze vragen zeer actueel.

Veel gemeenten in Nederland zijn actief op het gebied van bescherming van het bodemarchief. Niet zozeer om planologische ontwikkelingen tegen te houden maar om daar waar mogelijk cultuurhistorische belangen mee te laten wegen of in te passen. Wanneer het niet anders kan wordt een verdwijnend stuk eerst archeologisch onderzocht om in ieder geval de gegevens veilig te stellen. Archeologie is hiermee een deel geworden van het algemeen cultuurbeleid waarin de verantwoordelijkheden ten opzichte van het cultuur-historisch erfgoed zijn geformuleerd.

Maar er is nog meer

Er zijn nogal wat gemeentebesturen die worden geconfronteerd met een op het eerste gezicht wat overtrokken lijkende belangstelling voor archeologie in de gemeente door de eigen ingezetenen en bezoekers. Wat is de reden voor plaatselijke belangengroepen om, uitdrukkelijk gesteund door de lokale en vaak ook nationale pers, archeologie als iets heel belangrijks te presenteren.

Voortkomend uit een wetenschappelijke vraagstelling blijft het graven in de eigen bodem voor archeoloog en publiek ook een spannende en tot de verbeelding sprekende bezigheid. Verbazing over monumentale resten onder de plaats waar men altijd op zaterdag de auto parkeert wordt gecombineerd met dromen over eventuele schatten die aan het licht zullen komen. Nu eens niet in Griekenland of Egypte maar in de eigen zo vertrouwde omgeving. De hieruit voortvloeiende aanzienlijke

24 publieke belangstelling wordt goed aan gevoeld door de media die zeer veel aandacht aan de archeologie besteden. Tentoonstellingen die inspelen op deze menselijke nieuwsgierigheid voor het onderwerp worden door onverwacht veel mensen bezocht. Er is een grote vraag naar populair wetenschappelijke uitgaven juist op het gebied van de Nederlandse archeologie. De toegenomen belangstelling en daarmee samenhangende kennis wordt vertaald naar de eigen omgeving waar men in veel gevallen wordt geconfronteerd met bouwputten waar geen onderzoek wordt gedaan omdat archeologen de bouwvoorbereidingen te ingewikkeld zouden maken. Vervolgens treedt een gevoel van onvrede in werking waarbij een gemiste kans voor archeologisch onderzoek als voorbeeld wordt gezien voor het gehele cultuur- en bouwbeleid van de gemeente. Gesteund door de pers en plaatselijke cultuurbeschermers blijkt het veelal dat de archeologie ineens een onverwacht krachtige reactie onder de bevolking teweeg kan brengen. Het is geen toeval dat de meeste gemeentelijke archeologische diensten tot stand zijn gekomen tijdens grote calamiteiten in de stadsvernieuwingsgebieden, waarbij duizenden kubieke meters bodemarchief met vondsten ongezien werden afgevoerd en schandalige 'wild-west' taferelen tussen schatgravers ontstonden. Maastricht oostelijk van de Boschstraat, Amsterdam metrotracé, Utrecht Hoog Catharijne. Het is tegenwoordig niet meer mogelijk om zonder een flink schandaal een hap uit het bodemarchief te nemen. Kennelijk weten noch het gemeentebestuur noch de verantwoordelijke gemeentelijke diensten goed raad met dit nieuwe gezicht van de archeologie, dat tot voor kort het terrein van goedwillende, vooral afwezige wetenschappers en amateurs was. De oorzaak ligt in het gat tussen de belangstelling van het publiek en de vertaling door het gemeentebestuur van deze belangstelling in politieke interesse en gemeentelijk beleid. Tekenend voor de onwennige situatie is het doorslaan naar de andere kant. Op het moment dat de gemeentelijke

archeologie door politieke interesse is omarmd is niets te dol meer en draaft de wethouder voor elke oude schoen naar het opgravingsterrein.

De archeologen zelf werken deze situatie in de hand. Gedwongen om te 'scoren' noemen ze alles uniek. Het wegen van het wetenschappelijk belang van de vondsten in de nationale en internationale context komt hierdoor in het gedrang. Het steeds maar benadrukken van unieke vondsten tijdens opgravingen overschaduwde het werkelijke belang van de gemeentelijke archeologie.

De essentiële waarde van archeologisch onderzoek in het algemeen is juist de cumulatieve waarde van de gegevens. Uit vele kleine stukjes informatie in de loop der jaren opgebouwd wordt langzaam het wordingsbeeld van stad en ommeland ontvouwd. Deze essentie impliceert continuïteit. Continuïteit die alleen gegarandeerd wordt door het werk een basis te geven binnen het gemeentelijk apparaat. Gemeentelijke archeologie is niets anders dan een klein schakeltje in het geheel van gemeentelijke activiteiten.

Een schakeltje met zeer veel verbindingen waarbij met een minimale inspanning van gemeentezijde veel bereikt kan worden.

Stimulerende coördinatie door de dienst Stadsontwikkeling van de verschillende belangengroepen voorkomt op vrij simpele wijze onaangenaamheden en zinloze aantasting van het bodemarchief. Bij bouwen in de middeleeuwse binnensteden van Nederland kan niemand zeggen dat men niet wist dat er iets interessants in de bodem gevonden kon worden. Toch is het nog steeds niet zo dat bouwers uit zich zelf stappen ondernemen om met archeologen het geplande grondwerk door te nemen. Een klein maar ferm duwtje in de goede richting door de betrokken gemeentelijke dienst kan mits het tijdig gebeurt wonderen doen. De ervaring is dat archeologen in eerste instantie gesteund door de gemeente tijdens de bouwvergaderingen het grootste deel van het traditionele wantrouwen kunnen wegnemen. Afgezien van het feit dat opdrachtgevers, architecten en aannemers

archeologie eigenlijk ook wel spannend vinden ziet men nog andere voordelen. Voordat de bouwput kan worden uitgezet wordt in de binnensteden meestal een sloper ingehuurd om de gehele ondergrond vrij te maken van oude resten en funderingen. Er zijn immers al te veel heipalen gebroken op oude stadsmuren en dergelijke. Dat daarmee ook het bodemarchief over de gehele oppervlakte van de bouwput wordt verwijderd is duidelijk. Door een opgraving voorafgaande aan de nieuwbouw krijgt men een goed inzicht in de bodemstructuur en de eventuele funderingsresten die zich nog in de grond bevinden. Met de archeologische tekeningen in de hand kan men het palenplan uitzetten of het grondwerk zo inrichten dat met minimaal verzet kan worden volstaan. Hiermee wordt het bodemarchief voor een groot deel gespaard en bewaard voor latere generaties. De besparingen die deze werkwijze oplevert kunnen worden aangewend om een deel van het onderzoek te financieren.

De ervaring is dat de positieve publiciteit rond de opgravingen door de bouwers zeer gewaardeerd wordt en zelfs aanleiding kan zijn een opgraving te verzoeken. Met een minimale inspanning kan de gemeente tonen ernst te maken met de bescherming van het cultureel erfgoed. In veel gevallen kan de positieve publiciteit weerstanden tegen de nieuwbouw wat verzachten.

Wanneer wij de archeologie in de gemeente zien als een produkt van planning, opgraven en bewerken van gegevens, wat levert dat produkt, afgezien van bouwstenen voor het groter verband van de gehele archeologische wetenschap, de gemeente dan op? Allereerst kennis. Kennis op grond van een database van gegevens met betrekking tot de geschiedenis van het gemeentelijk gebied. Kennis die nodig is om zorgvuldige overwegingen te maken voor de inrichting van het gebied in de toekomst. Waar is de nederzetting ontstaan en wanneer? In welk milieu? Wat is de reden van de groei van enkele boerderijen tot een nederzetting van betekenis?

Hoe zijn de economische en planologische ontwikkelingen in het verleden tot stand gekomen? Deze en andere vragen worden door de archeologen steeds aan de archeologische gegevens gesteld. Het is daarom geenszins onzinnig om archeologen te raadplegen als adviseurs bij moderne planologische ontwikkelingen. Met andere woorden: onderzoek voorafgaande aan inrichting of herinrichting van gebieden levert gegevens en vondstmateriaal op. De daaruit voortvloeiende kennis kan weer gebruikt worden als bijdrage ter verhoging van de kwaliteit van de ingerichte omgeving (Den Bosch, o.a. Binnendieze-gebied).

De grote belangstelling van het publiek voor de gemeentelijke archeologie kan door de gemeente worden aangewend voor allerlei publiekgerichte, zo u wilt klantgerichte, activiteiten. Er is een duidelijke tendens aanwezig om de kwaliteit van het leven te verhogen. Steeds meer vrije tijd vraagt om een zinvolle besteding. Dit uit zich onder meer in een groeiende historische belangstelling voor de eigen omgeving. Niet alleen de opgravingen zelf maar ook de dienstverlening op het gebied van informatie aan het publiek over archeologische vondsten, geschiedenis van gebouwen en buurten verhogen het gevoel van welzijn in de gemeente waar men woont. 'Sense of place' is een gevoel dat niet direct in economische cijfers kan worden uitgedrukt maar wel degelijk in allerlei economische activiteiten een rol speelt.

Het toerisme dat in vele historische steden een belangrijke bron van inkomsten is, vaart wel bij een goede presentatie van de geschiedenis van de stad, waarbij de archeologie een basisgegeven is. Zowel een afgewogen archeologische basiscollectie in het museum als een voor het publiek toegankelijke opgraving of consolidatie van archeologische resten in de stad verhogen de kwaliteit en bevorderen het bezoek.

Aan de hand van een aantal voorbeelden wordt hier

26 getoond hoe archeologie onder meer kan worden aangewend.

Opgraving van het Oude Gasthuis aan de Koornmarkt te Delft, 1986. Een deel van het omvangrijke opgravingswerk werd uitgevoerd door vrijwilligers en studenten.

Een stimulerende coördinatie vanuit de gemeente kan een leger vrijwilligers op de been brengen dat, mits professioneel begeleid, een aanzienlijk deel van de uiteenlopende werkzaamheden kan verrichten. Veel vrijwilligers zijn bezeten van het werk.

Het enthousiasme en de inzet kunnen grote hoogten bereiken wanneer men voelt dat er een vonkje naar de gemeente overslaat. Dat aanwenden van energie en enthousiasme de gemeente meer oplevert dan negeren en isoleren behoeft geen betoog.

In Delft hebben zich de laatste jaren drie grote educatieve archeologische projecten afgespeeld. In de eerste stond een speciaal voor kinderen

ingerichte tentoonstelling centraal in combinatie met een bezoek aan een gelijktijdige opgraving in de binnenstad. Ingeleid door Wieteke van Dort waren er ook voor de allerkleinsten allerlei ruik-, knijp- en doemogelijkheden.

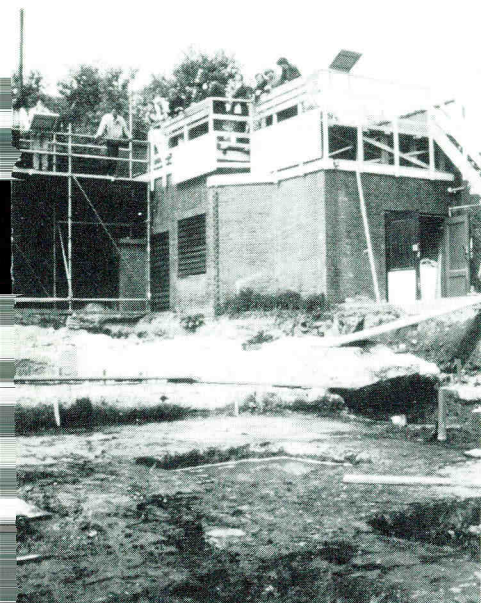
Naar aanleiding van het succes van dit project en de reacties van de kinderen waaruit bleek dat de enige kritiek was dat men zelf niet mocht opgraven, is het jaar daarop een nieuw project opgezet waarin het opgraven zelf centraal stond. Begeleid door lesbrieven, kranten, diaseries, en een film over kinderen en ziekenhuizen hebben ca. 1.000 kinderen van de Delftse basisscholen en het voortgezet onderwijs zelf een dag meegeholpen op de opgraving van het uit de 13e eeuw stammende Oude Gasthuis te Delft.

Na een uitleg van de werkzaamheden konden de kinderen aan het werk.

Met een luchtbrug over de opgraving, verduidelijkende teksten en tekeningen over de betekenis van de opgegraven resten werd het terrein ook geschikt gemaakt voor oudere bezoekers en toeristen. Ca. 10.000 mensen hebben op deze wijze kennis gemaakt met de onzichtbare monumenten onder de grond.

Belangstellenden hebben een goed overzicht over de opgraving via een luchtbrug.

Op dit moment loopt een derde project voor de Delftse basisscholen dat vooral ingaat op de achtergronden van het archeologisch werk in de gemeente.

Deze aanpak was aanleiding voor het jeugdjournaal om opnamen te maken en de reacties van de kinderen te peilen.

De grote belangstelling voor dit project en de begeleiding door de plaatselijke pers die wekelijks over de opgraving en de resultaten publiceerde heeft er voor gezorgd dat een belangrijke onderneming in de gemeente het project heeft geadopteerd. Een aanzienlijke bijdrage in de kosten was hiervan het gevolg.

Een tentoonstelling over de vondsten en resultaten van het onderzoek is in verschillende instellingen en ondernemingen te zien geweest.

In Delft speelt de archeologie ook een rol tijdens de monumentendag. Op die dag wordt door middel van een kleine presentatie en een opgraving aandacht besteed aan de monumentale resten die zich in de bodem bevinden.

Steeds vaker komt het voor dat gemeenten cultuurhistorische overblijfselen gaan beschermen. Het voortdurend laten prevaleren van tijdelijke economische belangen ten opzichte van eeuwenlang opgebouwd erfgoed, dat ook toekomstige generaties enige vreugde zou moeten schenken, kan niet eindeloos doorgaan. Toch zijn andere belangen vaak dermate zwaarwegend dat een volledige bescherming buiten proporties dreigt te raken. Ondanks alle bezwaren is de keuze die in Nijmegen is

Een gedeelte van een Romeinse muur wordt tijdelijk verplaatst ten behoeve van woningbouw.

28 gemaakt om een gedeelte van de Romeinse muur en een verwarmingssysteem te redden en een nieuwe bestemming en functie te geven in het gebouw waar de resten voor moesten wijken te verkiezen boven de nog altijd gangbare methode van volledige vernietiging door de bulldozer.

Conclusie

Zonder al te grote inspanning, in de vorm van enthousiasmerende coördinatie van de belangengroepen en een goed geformuleerd gemeentelijk beleid, is een maximale oogst mogelijk. Een veelzijdige oogst zowel op het gebied van kennis over de eigen gemeente en adviseurs voor de toekomst als op het gebied van museale presentatie en public relations.

Aanbeveling

Er is hier vooral ingegaan op de archeologie in de historische steden. Wat hiervoor werd beweerd, geldt in grote lijnen echter ook voor de landelijke gebieden. Archeologische vindplaatsen buiten de stad kunnen op dezelfde wijze benaderd worden. Zij vormen een geheel met de vindplaatsen in de historische stadskern. Een gemeentelijk beleid zou dan ook beide moeten omvatten. Een moeilijkheid is echter dat men vaak nauwelijks weet waar de vindplaatsen exact gelokaliseerd zijn, hoeveel het er zijn en wat het belang ervan is. Op basis van enkele vage aanwijzingen is het niet mogelijk een beleid te bepalen en afwegingen te maken voor de toekomst. Voordat een beleid geformuleerd kan worden moet men weten waarover men praat.

Het verdient aanbeveling te beginnen met een archeologische inventarisatie van het gemeentelijk gebied. Dit is een afgerond eenmalig project waarvan de kosten duidelijk te overzien zijn.

Wat men er voor terug krijgt is een gedetailleerde kaart van de gemeente waarop de archeologisch belangrijke plaatsen zijn weergegeven. Een

bijgevoegde lijst vermeldt informatie over de afzonderlijke plekken met betrekking tot ouderdom, te verwachten vondsten, wetenschappelijk belang, landschappelijk belang, omvang, etc. Deze basiskaart maakt in één keer duidelijk waarover men praat en is een leidraad voor een zorgvuldige afweging van belangen.

Een gedeelte van een kaart van het gebied rond Den Burg op Texel. Door middel van verkenningen in het veld zijn de archeologisch belangrijke plaatsen aangegeven.

Legenda:

- 1. gebieden die verkend zijn*
- 2. (nog) niet verkende gebieden*
- 3. niet verkende gebieden, bebouwd*
- 4. niet verkende gebieden, ontoegankelijk, bos, natuurreservaat*
- 5. archeologische vindplaats*
- 6. geïsoleerde vondst*
- 7. grens van onderzoeksgebied*

Ult: P. J. Woltering, Systematic Fieldwalking in North-Holland, the Netherlands, in Archéologie du

Terroir, Actes du Colloque de Châteauroux, 24-26 juin 1982, Châteauroux 1984, pp. 21-28.

Het tot stand komen van dergelijke gemeentelijke archeologische inventarisaties zou een geweldige bijdrage kunnen leveren aan de kennis van de geschiedenis van de gemeenten. Die kennis maakt het mogelijk beslissingen te nemen waarbij het cultureel erfgoed zoveel mogelijk wordt gespaard. De hoop wordt uitgesproken dat de Vereniging van Nederlandse Gemeenten een bemiddelende rol zal spelen bij het tot stand komen van deze inventarisaties.

Literatuur ter oriëntatie

E. J. Bult, Midden-Delfland, een archeologische kartering; inventarisatie, waardering en bewoningsgeschiedenis, Amersfoort/Maasland, 1983.
 W. A. van Es, J. M. Poldermans, H. Sarfatij en J. Sparreboom, Het bodemarchief bedreigd. Archeologie en planologie in de binnensteden van Nederland, Amersfoort/'s-Gravenhage, 1982.
 H. L. Janssen, red. Van Bos tot Stad, Opgravingen in 's-Hertogenbosch, 's-Hertogenbosch, 1983.
 A. S. M. Panhuysen, Maastricht staat op zijn verleden, Maastricht, 1984.

Informatie-adressen

Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB), Kerkstraat 1, Amersfoort.
 Tel. (033) 63 42 33 (de betreffende provinciale archeologen).
 Rijksmuseum van Oudheden (RMO), Rapenburg 28, Leiden. Tel. (071) 14 62 46.
 Instituut voor Pre- en Protohistorie (IPP), Universiteit van Amsterdam, Singel 453, Amsterdam. Tel. (020) 5 25 43 25.
 Instituut voor de Prehistorie (IPL), Rijksuniversiteit Leiden, Reuvensplaats 4, Leiden.
 Tel. (071) 27 27 27.

Biologisch Archeologisch Instituut (BAI), Universiteit van Groningen, Poststraat 6, Groningen.
 Tel. (050) 63 67 12.

De gemeentelijke archeologische diensten van:

Amersfoort	Den Bosch
Amsterdam	Hilversum
Arnhem	Hoorn
Breda	Maastricht
Delft	Rotterdam
Den Haag	Utrecht
Haarlem	Zwolle/Kampen
Heerlen	